

Особливості трудового виховання школярів на сучасному етапі розвитку суспільства

Анотація. У статті проаналізовані проблеми трудового виховання молоді та розкриті сучасні підходи і прийоми підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до організації трудового виховання школярів.

Ключові слова: трудове виховання, трудове навчання, ціннісне ставлення до праці.

Abstract. In the article the problems of labour education of young people are analysed and the modern going and receptions of preparation of future teacher of the labour teaching is exposed near organization of labour education of schoolboys.

Keywords: labor education, labor training, value attitude to work.

Постановка проблеми. Трудове виховання відіграє важливу роль у подальшій профорієнтації школяра, сприяє його професійному самовизначенню. Останнім часом ціннісні пріоритети нашого суспільства суттєво змінилися. Тепер на передній план вийшло поняття престижності та сплачуваності професії, а не її суспільної цінності. Батьки ж і вчителі часто надають перевагу застарілим методам виховання, що вже не приносять бажаних результатів. Тому необхідним є вироблення нових підходів до трудового виховання молоді.

Отже, процес виховання підростаючого покоління в праці має економічне, соціальне, етичне й екологічне значення. Розвиваючись і вдосконалюючись у впродовж багатьох століть, він не втрачає своєї актуальності та значущості й сьогодні. Його вищою метою є формування усвідомленої потреби в праці.

Аналіз наявних досліджень. В процесі дослідження проблеми підготовки вчителя до трудового виховання школярів ми використовували наукові праці класиків педагогічної науки: А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Значним підґрунтям для вивчення проблеми трудового виховання молоді в сучасних умовах стали для нас дослідження А. Вихрущ [1], В. Сидоренка [2], Д. Тхоржевського [3], Т. Тхоржевська [4] та ін. Науковцями доведено, що праця є джерелом і важливою передумовою фізичного та соціально-психічного розвитку особистості. Визначені завдання трудового виховання, що зумовлені потребами існування, самоутвердження і взаємодії людини в суспільстві та природному середовищі. Воно покликане забезпечити:

– психологічну готовність особистості до праці (бажання сумлінно та відповідально працювати, усвідомлення соціальної значущості праці як обов'язку і духовної потреби, бережливості щодо результатів праці та повага до людей праці, творче ставлення до трудової діяльності);

– підготовка до праці (наявність загальноосвітніх і політехнічних знань, загальних основ виробничої діяльності, вироблення умінь і навичок, необхідних для трудової діяльності, підготовка до свідомого вибору професії).

Трудове виховання в нашій державі ґрунтується на принципах:

- єдності трудового виховання і загального розвитку особистості (морального, інтелектуального, естетичного, фізичного);
- виявлення і розвитку індивідуальності в праці;
- високої моральності праці, її суспільно корисної спрямованості;
- залучення дитини до різноманітних видів продуктивної праці;
- постійності, безперервності, посильності праці;
- наявності елементів продуктивної діяльності дорослих у дитячій праці;
- творчого характеру праці;
- єдності праці та багатогранності життя.

У трудовому навчанні учні одержують загальнотрудову (оволодіння знаннями, уміннями і навичками з планування, організації своєї праці), загальновиробничу (освоєння науково-технічного потенціалу основних галузей виробництва, основ економіки та організації праці, природи й навколишнього середовища), загально-технічну (оволодіння знаннями з урахуванням специфіки галузі, в яку входить обраний профіль трудової підготовки) й спеціальну підготовку (передбачає формування початкових умінь і навичок праці з обраної спеціальності).

Зміст трудового виховання визначається навчальною програмою для кожного класу. Його особливості відображають поняття «трудова свідомість», «досвід трудової діяльності», «активна трудова позиція».

Трудова свідомість особистості містить уявлення про ставлення до праці, участі у суспільно корисній праці, усвідомлення необхідності трудового самовдосконалення, систему знань, трудових умінь і навичок, з'ясування ролі праці у виборі майбутньої професії.

Досвід трудової діяльності означає систему загальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті, праці, об'єктивного оцінювання результатів своєї праці та само оцінювання, вмінь і навичок систематичної, організованої, посильної суспільно корисної праці, узагальнення набутого досвіду.

Активна трудова позиція зумовлюється системою трудових потреб, інтересів, переконань, ціннісних орієнтацій, уподобань, прагненням до обдуманого вибору професії, продовження освіти у відповідному навчальному закладі.

Проте в умовах кардинальних змін, що відбуваються в сучасному суспільстві, сформувані в учнів правильне розуміння та усвідомлення зазначених понять стає дедалі важче.

Мета статті – показати особливості та проблеми трудового виховання школярів на сучасному етапі розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними перетвореннями. В умовах структурної перебудови народного господарства, переходу до нових соціально-економічних відносин, впровадження інтенсивних технологій і пов'язаних з ними технічних засобів, створення і розвитку різних форм власності (державна, кооперативна, орендна, акціонерна, особиста і та. ін.), спадкоємства засобів виробництва, становлення ринку, у тому числі і ринку праці, змінюється характер і зміст праці і, отже, підготовка до неї підростаючого покоління. В сучасних умовах трудове виховання дітей і підлітків має бути орієнтоване на формування соціально-значущих знань, ціннісних орієнтації, особистісних якостей, що відповідають динаміці соціально-економічних перетворень в країні і необхідних для адаптації у сфері виробництва з різними формами власності, а також ефективної творчої праці в умовах підвищення вимог до компетенції, рівня професіоналізму на ринку праці. Досягти цього можливо за рахунок формування системи особливого позитивного ставлення до предмету, засобів, результатів праці і самої праці. Надаючи виховну дію на учасників праці, ці відносини є основою для вироблення соціально-значущих якостей особистості.

Складовою частиною трудового виховання є виховання в учнів позитивного ставлення до праці, поваги і любові до неї, готовності виконувати будь-яку суспільно корисну роботу. З цією метою навчально-виховну роботу в школі потрібно будувати так, щоб учні з першого року навчання усвідомлювали працю як найважливіший обов'язок. Щоб праця стала життєвою потребою дітей, вони мають усвідомити її необхідність у житті суспільства.

Важливою умовою виховання позитивного ставлення до праці є її неперервність і системність. Наявність чітко продуманої системи залучення дітей до різних видів праці полегшує процес планування роботи, поступове ускладнення її змісту та обсягу. Такий підхід до трудового виховання учнів дає можливість переключати їх з одного виду діяльності на інший у поступовому оволодінні трудовим процесом.

Важливий аспект психологічної підготовки підростаючого покоління до праці - формування у нього почуття самовідповідальності, розуміння необхідності самому піклуватися про себе. Почуття самовідповідальності сприяє розвитку в характері людини таких необхідних для життя і діяльності рис, як підприємливість, ініціативність, творчість. Коли ці риси стають характерними для більшості людей, то суспільство має шанс досягнути господарського успіху і добробуту.

Все зазначене вище доводить необхідність посилення системи трудового виховання молоді.

Дослідження дозволяє стверджувати, що трудове виховання школярів і, як наслідок, підготовка вчителя до такої роботи в сучасних умовах є соціально-педагогічною проблемою. Залучаючись до праці, учні вступають у відносини з предметами, засобами, результатами праці, самою працею, в між

особові відносини з учасниками праці. На основі відносин, що виникають у праці, формуються особистісні якості. Формування ціннісного ставлення до предмету праці підсилює екологічне, етичне й естетичне виховання учнів, створює умови для розвитку еколого-естетичної культури особистості. Таким чином воно сприяє гармонійному розвитку особистості, діяльність якої відрізняється творчою працею.

Система ціннісного ставлення до засобу праці виникає в результаті застосування технології, техніки, знарядь праці для обробки предмету праці з метою створення виробу. На основі засвоєних цінностей у школярів формується дбайливе ставлення до інструментів, особистих речей, шкільного майна, суспільної власності. Ці відносини виявляються в охайності, дисциплінованості, уважності. Процес обробки предмету праці за допомогою засобів праці завершується речовим результатом, змістовна цінність якого визначається його доцільністю, зручністю у використанні і красою. Формування ціннісного ставлення до результату праці має особливе значення для розвитку у школярів охайності, дисциплінованості, відповідальності за доручену справу, дбайливого ставлення до результатів людської праці.

У трудовій діяльності можна виокремити цілий спектр дій: особи на особу; особи на колектив; колективу на особу; колективу на колектив. Міжособистісні стосунки, що виникають у трудовій діяльності учнів, сприяють здійсненню процесу соціалізації особистості. У колективній трудовій діяльності у школярів з'являється необхідність погоджувати свої цілі з цілями колективу, свої зусилля пов'язувати із зусиллями інших учасників сумісної праці. Виникає залежність між особистими інтересами і суспільними, в результаті цього воєдино зв'язуються суспільні цілі діяльності і спрямованість особистості, колективне управління діяльністю і самоврядування поведінкою, організація колективної трудової діяльності і самоорганізація, зміст трудової діяльності і особистий трудовий досвід, становлення колективу і виховання в нім особистості. Отже, в посильній трудовій діяльності школярів закладені істотні можливості етичного, екологічного, естетичного виховання і фізичного розвитку.

Дослідження педагогічної літератури, досвіду роботи шкіл дає підставу зробити **висновок**, що вчителю трудового навчання необхідно добре знати зміст і тенденції розгортання теорії гармонійного розвитку особистості, бути готовим реалізувати в своїй професійній діяльності формування такої особистості. Це допоможе йому поступово ввести учнів у світ культури, оволодіти її найважливішими складовими: системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь і навичок, досвідом творчої діяльності, нормами ціннісного ставлення до світу, суспільства, колективу, особистості.

В процесі підготовки майбутньому вчителю трудового навчання необхідно оволодіти системою знань про природу і механізми впливу науково-технічного прогресу на навколишній світ, матеріальне виробництво, розвиток творчого потенціалу людей, знань про економічні, екологічні, психологічні, етичні, соціально-економічні наслідки впровадження нових технологій. Це дозволить

Йому досить глибоко з'ясувати роль науково-технічного прогресу у вирішенні соціально-економічних проблем суспільства, усвідомити об'єктивні вимоги матеріального виробництва, що пред'являються до особових і професійних якостей людини, яка вступає в трудове життя, зрозуміти соціальну значущість гармонійного розвитку особистості в духовній і матеріальній сфері діяльності.

Виходячи із змісту багатопредметної педагогічної діяльності вчителя трудового навчання в процесі його підготовки в педагогічному ВНЗ необхідно розкривати суть сучасних технологій, наукові основи виробництва, його техніко-економічну й екологічну сторону, що включає техніку, економіку і особливо технологію виробництва і праці провідних галузей матеріального виробництва.

В процесі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання важливо розкрити цілісний механізм формування відносин, що виникають у праці, їх освітній і виховний потенціал, дидактичні і методичні прийоми роботи педагога щодо розвитку особистісних якостей учнів. Необхідно ґрунтовно підготувати майбутнього фахівця до розвитку в трудовій діяльності школярів ціннісного ставлення до предмету, засобів, результатів праці, самої праці. У такому ставленні закладений істотний потенціал трудового навчання і виховання учнів.

Список використаних джерел:

1. Вихрущ А. Н. Система трудового виховання: закономірності становлення і розвитку / А. Н. Вихрущ // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1998. – № 3. – С. 28-34.
2. Омельченко С. А. Трудова діяльність старшокласників: морально-ціннісні орієнтири / С. А. Омельченко // Рідна школа. – 1998. – № 4. – С. 27-28.
3. Сидоренко В. К. Стандартизація ступеневої підготовки вчителя трудового навчання / В. К. Сидоренко // Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. зб. – Слов'янськ : СДПУ, 2002. – Вип. 7. – 154 с.
4. Тхоржевський Д. О. Методика трудового навчання / Д. О. Тхоржевський. – М. : Просвещение, 1987. – 340 с.
5. Тхоржевська Т. Л. Трудове виховання як критерій моральності / Т. Л. Тхоржевська // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 3. – С. 34-39.